

# SVENSKA LANDSMÅL OCH SVENSKT FOLKLIV



Tidskrift för talspråksforskning,  
folkloristik och kulturhistoria

# 2023

Årgång 146



Utgiven av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur  
i samarbete med Institutet för språk och folkminnen och  
Folklivsarkivet med Skånes musiksamlingar vid Lunds universitet



# SWEDISH DIALECTS AND FOLK TRADITIONS

Journal of dialectology, sociolinguistics,  
folklore research and cultural history

*Founded in 1878 by J. A. Lundell*

*Published by*

THE ROYAL GUSTAVUS ADOLPHUS ACADEMY FOR SWEDISH FOLK CULTURE,  
UPPSALA

*in collaboration with*

THE INSTITUTE FOR LANGUAGE AND FOLKLORE and THE FOLKLIFE ARCHIVES  
WITH THE SCANIA MUSIC COLLECTIONS AT LUND UNIVERSITY

*Principal editor:*

MATHIAS STRANDBERG

*Editors:*

KARIN GUSTAVSSON, ERIK M. PETZELL and LENA WENNER

*Editorial board:*

*Rogier Blokland, Lars-Erik Edlund, Charlotte Hagström, David Karlander,  
Susanna Karlsson, Bengt af Klintberg, Ida Larsson, Caroline Sandström,  
Susanne Nylund Skog, Camilla Wide, Susanne Österlund-Pötzsch*

2023

*Volume 146*

Distributed by Eddy.se

# SVENSKA LANDSMÅL OCH SVENSKT FOLKLIV

Tidskrift för talspråksforskning, folkloristik  
och kulturhistoria

*Grundad 1878 av J. A. Lundell*

*Utgiven av*

KUNGL. GUSTAV ADOLFS AKADEMIEN FÖR SVENSK FOLKKULTUR, UPPSALA

*i samarbete med*

INSTITUTET FÖR SPRÅK OCH FOLKMINNEN OCH FOLKLIVSARKIVET MED  
SKÅNES MUSIKSAMLINGAR VID LUNDS UNIVERSITET

*Huvudredaktör:*

MATHIAS STRANDBERG

*Redaktörer:*

KARIN GUSTAVSSON, ERIK M. PETZELL och LENA WENNER

*Redaktionsråd:*

*Rogier Blokland, Lars-Erik Edlund, Charlotte Hagström, David Karlander,  
Susanna Karlsson, Bengt af Klintberg, Ida Larsson, Caroline Sandström,  
Susanne Nylund Skog, Camilla Wide, Susanne Österlund-Pötzsch*

## 2023

*Årgång 146*

Distribueras av Eddy.se

Årgång 146. H. 349 från början

Samtliga forskningsartiklar som publiceras i tidskriften har genomgått anonymiserad kollegial granskning av minst två granskare. – All research articles published in this journal have undergone double-blind peer review by at least two referees.

I citat efter äldre källor kan stötande språkbruk förekomma. – Quotations from older sources may contain offensive language.

© Författarna

Sättning och omslag: Mathias Strandberg

Distribution av den tryckta upplagan:

eddy.se ab

e-post: [order@bokorder.se](mailto:order@bokorder.se)

Box 1310, 621 24 Visby. Telefon 0498-25 39 00

<http://kgaa.bokorder.se>

Tidskriftens webbplats: <https://publicera.kb.se/svlm/>

Tidskriftens e-postadress: [svlm@gustavadolfsakademien.se](mailto:svlm@gustavadolfsakademien.se)

ISSN: 0347-1837 (Print)

ISSN: 2004-9242 (Online)

# Innehåll

HANS-OLAV ENGER, Verdifullt om verbkongruens. Anmeldelse av Adam Horn af Åminnes doktoravhandling . . . . .	7
BLANKA HENRIKSSON, »Man är liksom alltid mittemellan på något sätt». Gränsöverskridningar i ett intervjumaterial om migration från Finland till Sverige . . . . .	23
BENGT AF KLINTBERG, Högtidsstunder i Ulvaboda. Om Ivar Andersson och hans berättarkonst . . . . .	47
ISAK LIDSTRÖM, Baseboll för anarkister. Om brännbollens etablering i Sverige vid sekelskiftet 1900 . . . . .	73
SARAH WIKNER, SAARA HAAPAMÄKI och VIVECA RABB, Variation mellan kort- och långstavighet i finlandssvenskt talspråk . . . . .	93
LARS-ERIK EDLUND, ERIK MAGNUSSON PETZELL, CAROLINE SANDSTRÖM, MATHIAS STRANDBERG och LENA WENNER, Litteraturkrönika 2023 . . . . .	121

## Meddelanden och aktstycken

OLLE KEJONEN, Tre samiska lånord i meänkieli . . . . .	137
CAROLINE SANDSTRÖM, Meddelande angående <i>Ordbok över Finlands svenska folkmål</i> . . . . .	143
Per Larssons »Öfversikt af Färsmålen». Utgiven och kommenterad av Mathias Strandberg. . . . .	144

## Minnesord

Gösta Arvastson 1943–2023. Minnesord av Anders Gustavsson . . . . .	159
Nils-Arvid Bringéus 1926–2023. Minnesord av Birgitta Svensson. . . . .	165
Gunnar Nyström 1939–2021. Minnesord av Yair Sapir . . . . .	169

## Litteratur

Katarina Ek-Nilsson et al., <i>Min mormor. Kvinnoliv i en annan tid</i> . Rec. av Eva Helen Ulvros . . . . .	173
Terry Gunnel (red.), <i>Grimm ripples: The Legacy of the Grimms' Deutsche Sagen in Northern Europe</i> . Rec. av Alf Arvidsson . . . . .	179



# Gösta Arvastson

1943–2023



Foto: Karin Arvastson.

Etnologen Gösta Arvastson avled den 31 juli 2023 i en ålder av nyss fyllda åttio år. Gösta och jag träffades första gången när vi båda år 1965 läste historia i Lund och hade etnologen Nils-Arvid Bringéus som föreläsare i kulturhistoria. Vi blev fascinerade av folklivsforskning, som ämnet hette på den tiden, och började studera detta ämne 1966. Gösta hade tidigare studerat sociologi och jag teologi. Redan 1967 började han undervisa både om nordisk byggnadskultur och om fältarbete i byggnadsdokumentation. Han publicerade en lärobok i byggnadsdokumentation, som har blivit väl utnyttjad inom etnologiundervisningen. Fotografering var också viktigt för Gösta. Han ledde en nordisk kurs i fotogrammetri och utgav även här en handbok.

Jämsides med undervisningen arbetade Gösta med sin doktorsavhandling om byggnadsskicket och dess förändringar på skånska prästgårdar under tiden 1680–1824. Han var själv uppväxt i en prästfamilj i Eslöv. Han har uppgett att det var genom sin mor, som var folkskollärarinna, som han fördes in i

---

**Anders Gustavsson**, professor emeritus i etnologi, Universitetet i Oslo. – Professor Em. of Ethnology, Oslo University. anders.gustavsson@ikos.uio.no

Gustavsson, Anders, 2024: Gösta Arvastson 1943–2023. I: *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 2023 (146), s. 159–164. – Gustavsson, Anders, 2024: Gösta Arvastson 1943–2023 In: *Swedish Dialects and Folk Traditions* 2023 (146), p. 159–164. – DOI: <https://doi.org/10.69824/sv1m.146.25729>

Denna artikel publiceras under villkoren i Creative Commons-licensen CC BY 4.0, som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat. – This article is published under the conditions given in the Creative Commons license CC BY 4.0, which allow use, distribution and reproduction in any medium, provided that the original work is cited correctly.

Minnesord. Denna artikel har ej genomgått sakkunniggranskning. – Obituary. This article has not undergone peer review.

© 2024 författaren. – © 2024 the author.



prästgårdskulturen. Fadern var kyrkoherde, prost, teol. dr och psalmhistoriker; jag träffade honom några gånger på universitetsbiblioteket i Lund. Han påverkade Gösta genom sin stränga uppfattning om vetenskap och den klara och kritiska tanken. I det yttre påminde Gösta om sin fader med en mild och behaglig framtoning. Samtidigt fanns det fasta moraliska principer i hemmet. Det inpräntades att inte skada någon och inte smida planer i det fördolda. Gösta drog slutsatsen att inget kan legitimeras en författare som nyttjar andra människor bara för egen vinning. På så vis kan man bättre förstå hans betoning av harmoniperspektiv på bekostnad av konfliktperspektiv vid studier av arbetarmiljöer. Han var ingen polemiker utan sökte alltid att hitta lösningar framåt inom forskning och forskningsdebatt.

Gösta och jag tillhörde samma etnologiska forskarseminarium i Lund och träffades regelbundet och diskuterade våra avhandlingsarbeten. Jag minns också hur han och jag fascinerades av att få ta del av livet i en sovjetdominerad nation i samband med en exkursion för forskarseminariet till Tjeckoslovakien 1968. Gösta och jag bodde i ett gemensamt tält för männen och kvinnorna i ett annat tält. Detta var under den så kallade Pragvåren som innebar större frihet än tidigare för landet, innan de sovjetiska trupperna kom tillbaka i augusti 1968 och slog ned friheten. Detta blev en chock för oss som hade mött människornas glädje över den nyvunna friheten under våren.

Gösta lade fram sin avhandling i Lund i maj 1977 med docent Sven B. Ek som opponent. Han var i stora stycken positiv till avhandlingen och de resultat som uppnåts. Avhandlingen förutsatte god förmåga att förstå äldre handskrifter. Gösta fick därför i uppdrag att undervisa etnologstudenter i arkivkunskap. Avhandlingen var nyorienterande inom den etnologiska byggnadsforskningen genom sina sociala, processuella och symbolkommunikativa tolkningar av byggnader långt tillbaka i tiden. Gösta lyckades rekonstruera byggnadsplanerna. Förändringarna som skett tolkades i ljuset av att byggnaderna måste betraktas i relation till den sociala strukturen. Faktorer på makroplanet, såsom lagstiftning och idédebatt, inverkar också i förändrande riktning.

Efter disputationen fick Gösta redan samma år ett omfattande projektuppdrag av Göteborgs museer att utföra en större industriundersökning som pågick fram till 1981. Arbetarkulturstudier blev det nya undersökningsområdet. Tre typer av större industrier undersöktes, nämligen bilfabriken Volvo, kullagerfabriken SKF och varven Eriksberg, Arendal och Götaverken. Inom projektet Kultur i arbetslivet utförde Gösta jämförande fältarbeten på arbetsplatser i Kiruna, Örebro, Stockholm och Karlskrona. Det ledde fram till boken *Arbetsliv och kulturell förändring* (1984). Sina forskningsrön om arbetarkultur har Gösta främst presenterat i boken *Maskinmänniskan. Arbetets förvandlingar i 1900-talets storindustri* (1987). Den medverkade till att han år 1987 antogs som docent i etnologi vid Lunds universitet. Jag hade uppdraget att skriva sakkunnigutlåtandet om hans docentkompetens.

I *Maskinmänniskan* vidhåller Gösta det historiska perspektivet inom etnologin genom att studera förändringar inom arbetslivet under 1900-talet. För-

hållandena under 1920- och 1930-talen ställs mot vad som skett efter andra världskriget. Undersökningarna sätter individerna i centrum. Arbetarkollektiven består av individer som Gösta betraktar som självständiga. Han vill motbevisa en föreställning om maskinmänniskor som är styrda av maskinerna. I stället framhäver han arbetarnas sociala liv tillsammans med kamraterna och de berättelser som uppstår. Dessa handlar gärna om hur det var förr i tiden och vad man gjort tidigare i livet. Ett harmoniperspektiv på sociala kontakter är framträdande i Göstas tolkningar. Konfliktperspektiv är nedtonade medan symbolperspektiv är framträdande. Gösta pekar på hur de materiella miljöerna på arbetsplatser har fått symbolladdade betydelser för arbetarna. Marxistiska teorier bortsåg enligt Gösta från kulturens möjligheter att skapa mening. Han vände sig emot begreppet klassmedvetande, eftersom det förekommer många olika delkulturer inom de arbetarmiljöer som han studerat. För Gösta var frågeställningar om arbetets värde och villkoren i arbetslivet grundläggande. Sina undersökningar på flera olika bilfabriker presenterade han 2004 i boken *Slutet på banan. Kulturmöten i bilarnas århundrade*.

Göstas folkloristiska intresse märks när han dokumenterat inte enbart arbetslivet utan också arbetarnas skämt och trosföreställningar, som i en del fall går tillbaka till äldre tiders folktrouppfattningar, såsom i fråga om tur och otur eller liv och död. Avvikarna tillhör dem som blir mest omtalade på arbetsplatserna, gärna på ett nedlåtande sätt. Kritisk folklore riktade sig även mot överordnade. Ryktesspridning har av Gösta på ett intressant sätt tolkats som uttryck för hur man i arbetarmiljöer hanterade sociala spänningar. Folkloren sätts på ett fruktbart sätt i relation till både materiell och social kultur.

Gösta var en framstående fältforskare. Han lyckades skapa förtroende och därigenom få nära kontakter med arbetarna. Läsaren av *Maskinmänniskan* frapperas av hans förmåga att nå fram till principiella slutsatser ur intervjuer och observationer av till synes triviala händelser och berättelser under arbetet och i pauser. Han lyckades till och med att delta i produktionen av en film med titeln »Arbetare – vart tog människan vägen i tjugonde seklets storindustri?» Den hade premiär 1981.

Under tiden i Göteborg ägnade sig Gösta även åt undervisning i etnologi. Detta ämne var där under uppbyggnad under det sena 1970-talet, och Gösta och jag träffades ofta när vi undervisade i det nya ämnet. Han medverkade 1978 vid skapandet av den bebyggelseantikvariska linjen vid Göteborgs universitet och undervisade där i flera år som en uppskattad föreläsare. 1981–1983 var han halvtidsanställd universitetslektor i etnologi och från 1986 som högskolelektor. 1983 blev han forskarassistent i etnologi, och den anställningen varade fram till 1989. Under tiden var han ledig från lektoratet och hade stort ansvar för utbildningen på C-nivå. Han ledde kurser i teori och metod, etnologiska beskrivningar och kulturmöten för forskarutbildningen.Handledning av forskarstudierande var en annan uppgift.

Som estetiskt inriktad person har Gösta i sitt vetenskapliga författande ett målande och tilltalande språk. Vid föreläsningarna hade han en ledig berättarstil

och inledde ofta med orden »Gott folk». Det lättade genast upp stämningen. 1987 anordnade han en forskarkurs om auktoritet och retorik som ett stilistiskt och språkligt problem. 1988 följdes detta av publiceringen av den av Gösta redigerade antologin *Beskrivningar och berättelser. Etnologiska skrivövningar*.

1988 utlystes ett högskolelektorat i etnologi i Uppsala. Gösta var en av sex sökande. Som ämnesföreträdare för etnologi sedan 1987 var det min uppgift att skriva sakkunnigutlåtande om de sökandes meriter. Gösta fick företräde till tjänsten och blev utsedd av rektorsämbetet. Han tillträdde tjänsten 1989. Han blev en viktig tillgång både inom undervisning och forskning när etnologiska institutionen i Uppsala skulle byggas upp på nytt efter tidigare år av vakanser och indragna tjänster. Han var huvudhandledare för 12 doktorander fram till disputation. Marianne Wahlberg, som disputerade 1996, skrev i förordet till sin avhandling att utan Göstas stöd och vetenskapliga synpunkter hade hon förmodligen inte kunnat fullfölja sin avhandling. Åsa Ljungström, som disputerade 1997, tackade Gösta för sträng kritik och vidgande utblickar. Han lade stor vikt vid att vara en noggrann och inspirerande handledare på olika nivåer inom den etnologiska utbildningen. 1996 ledde han fältarbeten i East End i London för etnologidoktorander i Uppsala. Det resulterade i den år 1999 av honom utgivna antologin *Det urbana rummet*. Den innehåller flera teckningar som han gjort av Londonmiljöer. Han har även varit fakultetsopponent vid flera lärosäten, till exempel 1999 i Bergen.

Vid en nordisk forskarkurs i etnologi och folkloristik som hölls i Uppsala 1990 fick Gösta som skicklig tecknare illustrera omslaget till den antologi som publicerades efter denna forskarkurs. Han har tecknat en vacker bild av Uppsalamiljön där domkyrkan och universitetsmuseet Gustavianum sticker ut. Gösta höll också det första inlägget vid denna forskarkurs, och det handlade om det historiska perspektivets betydelse. Detta har genomgående varit väsentligt i hans forskning. Han ville inte bara studera den yttre materiella och sociala kulturen utan även de osynliga känslorna och upplevelserna i historien och hur de förs vidare över tid. Han har även lämnat bidrag till ämneshistorisk forskning när han anordnade etnologiska institutionens femtioårsfirande i Uppsala 1998. Han skrev om den förste folklivsforskaren i Uppsala, Sven Lampa, som blev docent i ämnet 1909.

I antologin *Etnologiska visioner*, 1993, reflekterade femton svenska etnologer om sitt forskningsämne och Gösta bidrog med illustrationer i form av egna teckningar. Han skrev ett kapitel med titeln »I tidens termik». Tiden har alltid spelat en viktig roll i hans forskning. Han blickade inte bara bakåt utan han hade även tankar inför forskningens framtid. Det märks tydligt i hans inledningskapitel i antologin *Etnologin inför 2000-talet* (2000), som tillkom efter etnologiska institutionens i Uppsala femtioårsjubileum 1998 och hade Gösta som redaktör tillsammans med kollegor. Han framhöll att »Kulturforskning måste ta sig an världen och mänsklighetens gemensamma ödesfrågor... Vektorn som pekar in i framtiden är riktad mot den globala kulturen, flödet av varor och föreställningar över gränserna men också mot människans möj-

ligheter att förstå systemen som hon skapat åt sig själv» (s. 10). I Uppsala var Gösta även vetenskaplig ledare för universitetsprojektet Forum för skolan från 2004 och redigerade tillsammans med etnologen Billy Ehn 2007 antologin *Kulturnavigering i skolan*.

När jag 1997 fick en professorstjänst i etnologi i Oslo, blev uppsalaprofessuren i etnologi först vakant några år precis som efter min företrädare Anna Birgitta Rooths pensionering 1984. Gösta, som blev professorsinstallerad i Uppsala år 2000, fick sedan lärostolsprofessuren 2004 och innehade den fram till pensioneringen 2010. Som synes har alltså Göstas och mina vägar korsat varandra många gånger i Lund, Göteborg och Uppsala. Vi har även träffats på det personliga planet genom åren, bland annat när vi i mogen ålder fått våra första och enda barn. Jag och Kristina fick Johan född 1988 och Gösta och Karin fick Camilla född 1990.

Redan i tidig ungdom lärde sig Gösta att segelflyga, och meteorologisk kompetens var en förutsättning för flygningen. Segelflyget blev ett fritidsintresse som han fortsatte med hela sitt liv, även som segelflyglärare. 1987 blev han ordförande för Segelflygssektionen inom Svenska Flygsportförbundet och kom även med i styrelsen för Svenska Aeroklubben. På 1980-talet var han den drivande kraften i grundandet av det svenska Segelflygförbundet och ingick i redaktionsgruppen för tidskriften *Segelflygsport*.

2012 gav han ut boken *Drömmar om lufthavet. Berättelsen om en kvinnlig flygare på trettioalet*. Den bygger på den unga kvinnan och flygaren Hedvig Nordvalls dagböcker under åren 1930–1945, som Gösta analyserar och sätter in i sin samhälleliga kontext. För henne som kvinna i en ny bransch fanns det många hinder på vägen. Hon lyckades ändå genomföra sina drömmar. Hennes flygningar tog slut när andra världskriget tog sin början i Norden i april 1940.

Som emeritus kunde Gösta i sin forskning sammanföra olika kunskapsområden ur sitt liv. Han förenade naturvetenskap och humaniora, profession och fritidsintressen genom studier av ett rikt arkiv- och bildmaterial som låg okatalogiserat på Institutionen för geovetenskaper vid Uppsala universitet. Här fanns den tidiga meteorologiska historien och allt material om det internationella meteorologiska vetenskapliga samarbetet för att klassificera, kategorisera och namnge molnens formationer med latinska termer med inspiration från Carl von Linnés klassificering för växternas ordning.

Som senior mötte jag Gösta vid sammanträden inom Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur och Kungliga Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala. Han berättade då flera gånger om vilken glädje han hade av sin arbetsplats på den nämnda institutionen och hur inspirerande det var att bedriva forskning där. Det fanns tydliga kopplingar till etnologin när meteorologerna under senare delen av 1800-talet och framåt var ute i bygderna och samlade in folkets berättelser om moln och väderförhållanden runt om i Sverige. En av meddelarna var den skånska folkminnesinsamlaren Eva Wigström, som samlade berättelser om folkliga väderstecken och skickade dem till Uppsala. Dessa uppteckningar fanns som en bakgrund till molnens namn

i den svenska meteorologen och professorn Hugo Hildebrand Hildebrandssons klassificeringar i *Wolken-Atlas* 1890 och senare i den första officiella molnatlasen 1896. Gösta skriver att för Hildebrandsson var kulturhistorien ett komplement till det kritiska tänkandet inom naturvetenskapen. Den muntliga traditionen öppnade andra perspektiv än den instrumentberoende vetenskapen. Sin omfattande forskning publicerade Gösta 2022 i boken *Molnspanare – en meteorologisk historia*. Den borde bli ett standardverk för alla kulturhistoriskt väder- och molnintresserade inför framtiden.

Till slut vill jag tacka Gösta för mångårig vänskap och önska frid över hans minne som kollega och välrenommerad etnolog.

*Anders Gustavsson*